

LUND UNIVERSITY

Kuml i vikingatid, men haug i medeltid?

Back Danielsson, Ing-Marie

Published in:

Fragment av föremål, platser, kroppar och ord

2025

Document Version:

Peer reviewed version (aka post-print)

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Back Danielsson, I.-M. (in press). Kuml i vikingatid, men haug i medeltid? In C. Hedenstierna-Jonsson, A. Kjellström, C. Ljung, & L. Qviström (Eds.), *Fragment av föremål, platser, kroppar och ord* (pp. 10-11).

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Kuml i vikingatid, men *haug* i medeltid?

ING-MARIE BACK DANIELSSON

ORDET *KUML* FINNS PÅ FLERA runstenar från den skandinaviska vikingatiden (cirka 800–1050 e.Kr.), och tolkas generellt betyda grav eller minnesmärke. Totalt finns ordet på cirka 127 stenar. När ordet *kuml* ristades avsåg emellertid begreppet olika materiella företeelser. Ordet kunde avse själva runstenen, andra stenar utan inskriptioner ordnade på särskilda sätt i nära anslutning till runstenen, eller också en gravhög (t.ex. Jacobsen & Moltke 1942; Back Danielsson 2016). *Kuml* kunde även språkligt innovativt omformas till ett verb – att kumla (Ög 200) eller kumlas (Ög 174). *Kumls* plurala betydelser och tillhörande djup inbjuder till tanken att *kuml* under vikingatiden inte bara var ett ting, utan även var resultatet av olika göranden, en koagulering av agens (Barad 2007:151).

Det är intressant att notera att ordet *kuml* inte används ofta i medeltida skrifter, som vanligtvis anses återspegla samhällsförhållanden och/eller -värderingar från yngre järnålder. Nils Henric Sjöborg (1815:5) anmärker till exempel att den äldre Eddan brukar använda ordet *haug* (hög) om gravar, istället för *kuml*. Ett undantag finns dock i Kristni saga, där *kuml* används synonymt med *haug* (hög). *Kuml* är okänt i den yngre Eddan. Snorri Sturlasons Edda refererar genomgående till *haugar* (Sjöborg 1815:4). Detta kan tyda på att ordet *kuml*, och tillhörande vikingatida ontologi, inte var aktuell i medeltida samhällen. Eller kan frånvaron av *kuml* i exempelvis Eddan

förstås på ett annat sätt, utifrån en analys av den geografiska distributionen av *kuml*-inskriftioner på vikingatida runstenar i Skandinavien?

Flest *kuml*-inskriftioner på runstenar har Danmark, Småland och Östergötland, med över 20 stycken vardera (Back Danielsson 2016:516). Södermanland och Västergötland har 13 respektive 14 stycken. Uppland, landskapet med flest runstenar i Skandinavien, har ungefär lika många *kuml*-stenar som Öland och Gotland, det vill säga sju till åtta stycken. Avslutningsvis har, Närke, Gästrikland och Norge, områden med få runstenar, endast en känd runsten med *kuml*-inskriftion vardera. Detta indikerar att begreppet *kuml* inte användes i exempelvis Norge under vikingatiden, i lika stor utsträckning som i södra Skandinavien. Det skulle i så fall vara naturligt att de människor som kom från det vi idag kallar Norge och bosatte sig på Island, och deras ättelägg, inte heller hade några *kuml*-stenar att berätta om i de senare, medeltida skriftliga källorna. För dessa personer är det möjligt att begreppet *kuml* inte ens uppfattades som särskilt relevant eller potent, varken under vikingatiden eller medeltiden. Hur är det då med Uppland, som trots sin stora mängd av runstenar, har förhållandevis få runstenar med *kuml*-inskriftioner? Var *kuml* inte ett använt begrepp i landskapet under vikingatiden? För att ge ett möjligt svar på den frågan är det viktigt att veta att den stora mängd

Tre resta stenar på ursprunglig plats längs en väg i Tystberga. Två har runskrift, Sö 173 och Sö 374, där den förra omnämner kuml. KÄLLA: Wikimedia Commons, Berig.

den runstenar i Uppland beror på att en stor del av dem restes under det sena 1000-talet och det tidiga 1100-talet (Zachrisson 1998:130). De hör till den andra vågens runstensresande, när professionella runstensristare blev vanliga. Dessa stenar undantagna, blir de åtta *kuml*-inskriptionerna i Uppland inte oproportionerligt få.

Denna korta exposé antyder att Eddorna, som framför allt omtalar högar i stället för *kuml* i gravhänseende, inte omedelbart kan användas för analogier för att tolka sydskanadinaviska områdets gravuttryck under vikingatid. För i områden med *kuml*-runstenar var betydelsen av *kuml* plural, den innovativa verbformen *kumla* icke att förglömma, vilket visar att begreppet sannolikt uppfattades som praktiskt tänjbart, potent och med transformativa egenskaper under vikingatiden (Back Danielsson 2016).

Referenser

- Back Danielsson, I.-M., 2016. More Theory for Mortuary Research of the Viking World, *European Journal of Archaeology*, 19(3):519–531.
- Barad, K., 2007. *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Durham.
- Jacobsen, L. & Moltke, E., 1942. *Danmarks Runeindskrifter. Text*. København.
- SRI = *Sveriges runinskrifter*. 1–. 1900. Stockholm.
- Sö + nr = runinskrift publicerad i *Södemanlands runinskrifter*. Granskat och tolkat av E. Brate och E. Wessén 1–4. 1914–1936. Stockholm. (SRI 3.)
- Zachrisson, T., 1998. *Gård, gräns och gravfält. Sammanhang kring ädelmetalldepåer och run-stenar från vikingatid och tidig medeltid i Uppland och Gästrikland*. Stockholm.
- Ög + nr = runinskrift publicerad i *Östergötlands runinskrifter*. Granskade och tolkat av E. Brate. 1–4. 1911–1918. Stockholm. (SRI 2.)